

В. Ю. Шелко

аспірантка кафедри бухгалтерського обліку

Науковий керівник:

Полянська О. А.

к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку

Львівський торговельно-економічний університет

РИЗИК ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

На даний час все частіше можна почути, що ризик є одним з найважливіших елементів господарювання та управління. Виникнення ризику є об'єктивним економічним законом і невід'ємною частиною господарської діяльності. Його наявність в діяльності суб'єкта господарювання зумовлена обмеженістю матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших ресурсів. Під "ризиком" прийнято розуміти вірогідність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності. Ризик – це природний прояв мобільності та життєздатності економічних систем і спонукає до прийняття нестандартних рішень.

Бухгалтерський облік, як інструмент мінімізації (нейтралізації) ймовірних наслідків господарських ризиків шляхом створення для керівництва відповідного інформаційного забезпечення на всіх етапах процесу управління, в умовах ризику відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства.

Ризику як одній з найбільш складних економічних категорій, пов'язаних з результатами господарської діяльності, притаманні такі риси, як: імовірнісна та економічна природа, варіантність та альтернативність, невизначеність результатів, коливання рівня та умовна постійність.

Як об'єкти обліку ризику можна класифікувати наступним чином:

1) ризики господарських засобів (ризики основних засобів, ризики нематеріальних активів, ризики капітального будівництва, ризики довгострокової дебіторської заборгованості тощо);

2) ризики джерел формування господарських засобів: ризики власного капіталу (ризики статутного капіталу, пайового капіталу, додаткового капіталу, резервного капіталу, вилученого капіталу, неоплаченого капіталу, нерозподілених прибутків (непокритих збитків)), ризики зобов'язань (ризики кредитів, ризики кредиторської заборгованості, ризики за виплатами працівникам, ризики розрахунків зі страхування, ризики за податками й платежами, ризики розрахунків з учасниками тощо);

3) ризики господарських процесів (ризики доходів, ризики витрат, ризики фінансових результатів).

Для віднесення ризику до об'єктів обліку необхідно проаналізувати законодавчу базу України, які висуває певні вимоги до об'єктів обліку. Так, в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" відсутнє визначення поняття "об'єкт" та умови визнання фактів господарського життя в обліку [1]. В Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку при визнанні основних засобів, нематеріальних активів, запасів, витрат, зобов'язань тощо вказується на необхідності їх вартісного вимірювання або достовірної оцінки [2]. Тобто в основу їх визнання покладена вартісна оцінка. Крім цього, при характеристиці наведених об'єктів обліку вказується на матеріальну, нематеріальну або фінансову форму, монетарну або немонетарну форму. Та поряд з цим вітчизняні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку не містять окремих розділів щодо умов визнання відповідних об'єктів бухгалтерського обліку.

Оскільки ризик не визначено як об'єкт у вітчизняному законодавстві, яке регулює порядок ведення бухгалтерського обліку, спробуємо проаналізувати можливі варіанти критеріїв визнання

об'єктів обліку. Так, першим критерієм може бути матеріальність об'єкта. Однак не всі об'єкти обліку мають матеріальну форму, наприклад, нематеріальні активи.

Другим критерієм може бути право власності, яке включає право володіння, користування та розпорядження. Такий критерій можна застосувати до більшості активів підприємства, бо саме вони можуть бути у володінні, користуванні та розпорядженні підприємства, тобто на балансі або поза балансом підприємства. Але неможливо застосувати до витрат, оскільки витрати на підприємстві можуть бути здійснені та можуть накопичуватися й формувати собівартість якраз в результаті використання активів підприємства. Тому на витрати немає права володіння, користування та розпорядження, таке право притаманне для активів.

Третім критерієм, який використовують для визнання об'єктів, є оцінка у вартісному вимірнику. Тобто незалежно від того чи мають об'єкти матеріальну/нематеріальну форму та чи є на них право власності, об'єкти підлягають оцінці. Та поряд з цим часто бувають укладені договори, які так і не відбуваються, хоча оцінити їх можливо. Але оскільки вони так і не відбулися, тому в системі обліку реєструвати дані операції не потрібно. Тому вважати оптимальним критерій вартісного вимірювання для визнання об'єктів обліку неможливо, оскільки окремі операції вартісно можна виміряти та доцільність їх реєстрації не підтверджена, оскільки фактично вони не відбулися і не зумовили ніяких змін в діяльності підприємства.

На наш погляд, найбільш логічним критерієм для визнання об'єктом обліку є участь інформації у прийнятті майбутніх управлінських рішень. Така теза підтверджується і визначенням бухгалтерського обліку, а саме: бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. Вважаємо, що слова "... інформації ... для прийняття рішень" у визначенні поняття "бухгалтерський облік" є ключовими для визнання об'єктів обліку, оскільки необхідно враховувати сучасні потреби користувачів облікової інформації щодо визнання та реєстрації об'єктів обліку в умовах мінливого середовища їх функціонування. Така мінливість характеризується невизначеністю та ризиком – елементами сучасного світу. Розглянемо сутність невизначеності та ризику в інформаційному середовищі підприємства.

Під невизначеністю слід розуміти неповноту чи недостатню зрозумілість інформації про будь-яку діяльність або її результати, неповне знання про що-небудь. Водночас, ризик – це потенційна можливість виникнення події в умовах невизначеності середовища функціонування підприємства, яка підлягає кількісній та якісній оцінці. Ризик характеризується наявністю невизначеності і є різновидом невизначеності, коли виникає ймовірність події і вона може бути встановлена. Поняття ризику завжди пов'язане з можливістю вибору того чи іншого варіанту розвитку подій. Ризик нерозривно пов'язаний з поняттям альтернативності.

Ризик існує незалежно від поведінки індивіда і характеризує об'єктивно існуючі закономірності – в цьому полягає об'єктивна сторона ризику. Суб'єктивна природа ризику виражається в індивідуальній оцінці невизначеності, тобто реакції людини на події.

Послідовність елементів процесу прийняття рішень можна представити наступним чином: подія, невизначеність, ризик, альтернативність, оцінка, рішення, результат. Як видно, передумовою ризику є невизначеність, а наслідком є альтернативність. Відповідно управлінські рішення, які приймаються керівництвом підприємства, завжди супроводжуються невизначеністю середовища, в якому вони приймаються, і, відповідно, ризиком виникнення небажаних результатів для підприємства.

В цілому ризик як об'єкт бухгалтерського обліку доцільно розглядати з тієї точки зору, що можлива ймовірність його виникнення закладена в усіх активах, пасивах і процесах, яка виражається у формі різного характеру відхилень (від лімітів, норм, інших параметрів). Відповідно

завдання бухгалтерського обліку як основної інформаційної системи підприємства полягає у своєчасній ідентифікації ризиків та зниженні рівня їх впливу на діяльність господарюючих суб'єктів.

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” : прийнятий 16.07.1999 року № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 2. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/opetaniuals/35131>. 3. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник / П. О. Куцик, Т. Г. Васильців та ін. – Львів : Растр-7, 2016. – 320 с. 4. Полянська О. А. Бухгалтерський облік в ризик-орієнтованому управлінні / О. А. Полянська // Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції : матеріали щорічної наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів Львівського торговельно-економічного університету. – Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. – 440 с. – С.323-325. 5. Полянська О. А. Проблемні аспекти побудови системи ризик-орієнтованого бухгалтерського обліку / О. А. Полянська // Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень : матеріали V всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів : ЛКА, 2015. – 283 с. – С.139-141. 6. Будько О. В. Визначення мети та завдань бухгалтерського обліку в системі управління, орієнтованого на сталий розвиток підприємства / Будько О. В. // Економічний аналіз. – 2014. – Том 18 – № 2. – С.8-15